

АРХІТЕКТУРА

УДК 728.61.03.12:642.72-032.61(477)

ГЛИНЯНИЙ ПОСУД У КУЛЬТУРІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО
ЖИТЛА ПРИДНІПРОВСЬКОГО РЕГІОНУЄВСЄЄВА Г. П.^{1*}, *д-р н. держ. упр., проф.*,ЖАК О. Д.², *магістр*^{1*} Кафедра українознавства, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: evseeva@i.ua, ORCID ID: 0000-0002-7528-7232² Кафедра українознавства, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98. e-mail: G-193@yandex.ua, ORCID ID: 0000-0002-6216-5025

Постановка проблеми. Житло - необхідна умова існування будь-якої людини, тому в матеріальній культурі кожного народу воно посідає важливе місце. В екстер'єрі етнічне виражається, переважно, у способі оформлення окремих елементів житла та надвірних споруд. Більшу етнічну специфіку несе інтер'єр житла, який залежить від зовнішніх умов: характер планування, облаштування, меблі, елементи оздоблення, посуд тощо. Спостерігається схожість житлового інтер'єру по всій території проживання українців. Така схожість природна: саме в організації внутрішнього простору житла конкретний народ втілює своє розуміння доцільності, вигоди й краси. Схожість і краса глиняного посуду, яким користувався український народ від початку свого існування і аж до наших часів, підтверджують єдність естетичних уподобань народу та зручності в організації щоденного побуту. **Аналіз публікацій.** Питанням вивчення українського народного посуду, його видових особливостей, художніх засобів оформлення присвячена низка наукових праць. Відомості про народне гончарне мистецтво центральних та південних районів України містяться у працях науковців XIX ст. та періоду незалежності. Деякі питання розвитку українського гончарного мистецтва та його типології розглядаються в публікаціях учених радянського періоду. **Мета статті** - проаналізувати види гончарного посуду, які були у використанні в українському народному житлі Придніпров'я. **Висновки.** Кожна селянська хата, як і сьогодні, так і сто літ тому, насичуючись побутовими виробами, що мають подвійні реальності, приховані значіння, прадавні смисли, являє собою своєрідний унікальний особистісний світ, який тісно переплітається із загальносуспільною буденністю, сприймаючи її впливи та активно впливаючи на неї, утворює гармонійний світ навколишнього середовища, в якому і живе сучасна людина. Тому нам важливо знати, не еволюцію української хати як образу, а її структуру, характер технології хатобудування, навіть ланцюг дій, що змінюються народною практикою у системі українського хатобудування, рівночасне дійство у вигляді орнаментно-декоративної і пластичної народної творчості різних складових, зокрема, й глиняного посуду як найстарішого з артефактів, котрі дійшли до нас і в сумі яких народжується традиційна українська оселя, зокрема, оселя українців Наддніпрянщини.

Ключові слова: *глиняний посуд, українське народне житло, гончарство, культура Придніпров'я*ГЛИНЯНАЯ ПОСУДА В КУЛЬТУРЕ УКРАИНСКОГО НАРОДНОГО
ЖИЛИЩА ПРИДНЕПРОВСКОГО РЕГИОНАЄВСЄЄВА Г. П.¹, *д-р н. гос. упр., проф.*,ЖАК О. Д.², *магістр*^{1*} Кафедра українознавства, Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры», ул. Чернышевского, 24-а, 49600, Днепр, Украина, тел. 38 (0562) 46-94-98, e-mail: evseeva@i.ua, ORCID ID: 0000-0002-7528-7232² Кафедра українознавства, Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры», ул. Чернышевского, 24-а, 49600, Днепр, Украина, тел. 38 (0562) 46-94-98, e-mail: G-193@yandex.ua ORCID ID: 0000-0002-6216-5025

Постановка проблемы. Жилье является необходимым условием существования любого человека, поэтому в материальной культуре каждого народа оно занимает важное место. В экстерьере этническое выражается преимущественно в способе оформления отдельных элементов жилья и надворных построек. Большую этническую специфику несет интерьер жилья, который зависит от внешних условий: характер планирования, обустройства, мебель, элементы отделки, посуда и т. д. Наблюдается сходство жилого интерьера по всей территории проживания украинцев. Такое сходство является естественным: именно в организации внутреннего пространства жилища конкретный народ воплощает своё понимание целесообразности, выгоды и красоты. Сходство и красота глиняной посуды, которой пользовался украинский народ от начала своего

существования и до наших дней, подтверждает единство вкусов народа и удобства в организации ежедневного быта. **Анализ публикаций.** Вопросам изучения украинской народной посуды, ее видовых особенностей, художественных средств оформления посвящён ряд научных работ. Сведения о народном гончарном искусстве центральных и южных районов Украины содержатся в трудах учёных XIX в. и периода независимости. Некоторые вопросы развития украинского гончарного искусства и его типологии рассматриваются в работах учёных советского периода. **Цель статьи** - проанализировать виды гончарной посуды в украинском народном жилище Приднепровья. **Выводы.** Каждая крестьянская хата, как сегодня, так и сто лет назад, насыщаясь бытовыми изделиями, имеющими двойные реальности, скрытые значения, древние смыслы, представляет собой своеобразный уникальный личностный мир, который тесно переплетается с общественной обыденностью, воспринимая ее влияние и активно влияя на неё, образует гармоничный мир окружающей среды, в котором и живет современный человек. Поэтому нам важно знать, не эволюцию украинской хаты как оскорбление образа, а ее структуру, характер технологии построение хаты, даже цепь действий, которые меняются народной практикой в системе украинского хатостроения. Одновременно действо в виде орнаментных-декоративной и пластической народной творчества различных составляющих, в частности и глиняной посуды как старейшего из артефактов, которые дошли до нас, и в сумме которых рождается традиционная украинская дом, в частности, дом Украинский Приднепровья.

Ключевые слова: *глиняная посуда, украинское народное жильё, гончарство, культура Приднепровья*

POTTERY IN CULTURE UKRAINIAN NATIONAL HOUSING OF PRIDNEPROVSKYI REGION

YEVSEEVA G. P. ^{1*}, *Dr. Sc. (Publ. Adm.), Prof.*

ZHAK O. D. ², *master*

^{1*} Department of Ukrainian Studies, State Higher Educational Establishment «Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture», 24-A, Chernyshevskogo str., 49600, Dnipro, Ukraine, phone: 38 (0562) 46-94-98, e-mail: evseeva@i.ua, ORCID ID: 0000-0002-7528-7232

² Department of Ukrainian Studies, State Higher Educational Establishment «Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture», 24-A, Chernyshevskogo str., 49600, Dnipro, Ukraine, phone: 38 (0562) 46-94-98, e-mail: G-193@yandex.ua, ORCID ID: 0000-0002-6216-5025

Formulation of the problem. Housing is a prerequisite for the existence of any rights, so the material culture of each nation it has an important place. In the exterior of ethnic expressed mainly in the way some design elements of housing and street facilities. Most ethnic specificity has interior housing, depending on external conditions: the nature of planning, construction, furniture, decoration items, dishes and more. There is a similarity residential interior throughout the residence Ukrainian. Such similarity is natural, it is in the internal space of the housing specific people represents their understanding feasibility, benefits and beauty. Beauty and the similarity of pottery that used the Ukrainian nation from its inception and up until today, confirms the unity of the aesthetic preferences of the people and the convenience of daily life. **Analysis of publications.** The study of Ukrainian national dishes, its specific features, artistic design tools dedicated to a number of scientific papers. Information on the national pottery central and southern regions of Ukraine are contained in the writings of scholars of the nineteenth century. and scholars period of independence. Some issues of Ukrainian pottery and its typologies considered in the work of scientists of the Soviet period. **The purpose of the article** is to analyze the types of pottery that were in use in the Ukrainian national housing of the Prydniprovya. **Conclusions.** Each peasant house, like today, a hundred years ago, saturating domestic products with dual reality hidden meaning, ancient meanings, is a kind of unique personal world, which is closely intertwined with the general social commonplace, seeing its effects and actively influencing it forms a harmonious world environment, in which modern man lives. It is therefore important to us to know, for example, not the evolution of Ukrainian houses as an insult, but its structure and nature of technology of hut building even a chain of actions that change people's practices in the system of Ukrainian hut building, at the same time act as ornament and decorative and plastic folk art of various components, including and pottery as the oldest artifacts that have come down to us, the amount of which is born Ukrainian traditional dwelling, including dwelling of Prydniprovya.

Keywords: *clay tableware, Ukrainian folk dwelling, ceramics, culture of Prydniprovya*

Постановка проблеми. Житло – необхідна умова існування будь-якої людини, тому в матеріальній культурі кожного народу воно посідає важливе місце. В екстер'єрі етнічне виражається, переважно, у способі оформлення окремих елементів житла та надвірних споруд. Більшу етнічну специфіку несе інтер'єр

житла, який залежить від зовнішніх умов: характер планування, облаштування, меблі, елементи оздоблення, посуд тощо. Спостерігається схожість житлового інтер'єру по всій території проживання українців. Така схожість природна: саме в організації внутрішнього простору житла конкретний народ втілює своє розуміння

доцільності, вигоди й краси. Схожість і краса глиняного посуду, яким користувався український народ від початку свого існування і аж до наших часів, підтверджують єдність естетичних уподобань та зручностей в організації щоденного побуту.

Аналіз публікацій. Питанням вивчення українського народного посуду, його видовим особливостям, художнім засобам оформлення присвячена низка наукових праць. Відомості про народне гончарне мистецтво центральних та південних районів України містяться у працях науковців XIX ст. та періоду незалежності [6; 7; 10; 11]. Деякі питання розвитку українського гончарного мистецтва та його типології розглядаються в публікаціях учених радянського періоду [3 - 5; 8; 9]. Зовсім мало інформації про гончарний посуд міститься у працях науковців дорадянської епохи, які досліджували Катеринославщину [1; 2].

Виклад основного матеріалу. Наприкінці XIX сторіччя в Україні було відкрито залишки культури хліборобів, що жили на нашій землі в районі Києва. Археолог В. Хвойка, вражений красою розмальованого посуду, спершу навіть назвав культуру цих давніх племен "культурою мальованої кераміки". І тільки згодом, коли в селищі Трипілля на Київщині він відкрив найбільше поселення цієї культури, змінив її назву на "трипільська культура". Малюнки на посуді допомогли встановити особливості побуту, родинні відносини в суспільстві, співвіднести трипільську культуру з певним історичним часом. Це було V-IV тисячоліття до н. е. Культура існувала понад 1,5 тис. років. На думку деяких науковців, саме ця культура могла винайти колесо ще за тисячоліття до відповідних знахідок у Месопотамії [6]. Про це свідчать знайдені характерні рештки возів та орнаменти на кераміці.

Спочатку посуд виробляли шляхом накладання тонких джгутів із глини у спіраль з подальшим обпалюванням на сонці чи у багатті. З винаходом колеса та, відповідно, гончарного круга, технологія виготовлення посуду змінилася. Вважається,

що в середньому етапі розвитку трипільської культури (3 600-3 100 рр. до н. е.) на наших теренах з'явився повільний гончарний круг. Це був дерев'яний круг, що приводив в рух за допомогою дерев'яної тичини. З його допомогою швидкість формування гончарних виробів різко зросла.

Наступний внесок у техніку й технологію виготовлення кераміки на теренах нашої країни зробили гончарі зарубинецької (II ст. до н. е. - II ст. н. е.) та черняхівської (II-IV ст. н.е.) культур. У ці часи глиняний посуд уже формували з вогнетривкої глини з додаванням шамоту, піску, соломи, полови. За прийомами обробки поверхні посуду поділявся на лощений столовий і нелощений кухонний із шорсткою або спеціально шорсткованою "хропуватою" поверхнею [7]. Лощення - це полірування ще не зовсім висушеної поверхні виробу гладеньким камінчиком або кісткою. Після лощення поверхня посудини стає щільною, вологостійкою і набуває вишуканого блискучого вигляду.

Задимлення - своєрідне "копчення" виробу в горні без доступу кисню. Після такого випалювання первісний колір його змінюється на чорний матовий. Звичайно випалені за технологією окислення горщики мали брунатний чи жовтувато-коричневий колір. Саме гончарі зарубинецької культури вперше в історії вітчизняної кераміки застосували дві техніки декорування виробів - лощення та задимлення.

Обидві техніки оздоблення кераміки застосовуються й досі. Якщо ж їх поєднати, тобто лощений виріб випалити в режимі задимлення, дістанемо блискучий чорний черепок, дуже схожий на метал. Це так званий чорнолощений посуд. Нині його виготовляють на Гавареччині (Львівщина), у Смотричі (Хмельниччина), у Коболчині (Буковина), в окремих гончарських осередках Сумщини, Київщини, Волині.

Глиняний посуд, що пролежав у рідній землі довгі сторіччя, не тільки доніс до нас орнаменти та малюнки наших пращурів, а й розповів про їх технологічний рівень. Вироблення посуду певної якості потребує знань про властивості і вогнетривкість

глини, необхідність домішок, винайдення гончарного круга, спеціальної печі для обпалювання, мінової торгівлі, передачі знань учням. Тобто навіть один-єдиний горщик може дуже багато розповісти про історію народу, що його створив.

На межі XIX – XX ст. виготовлення глиняного посуду у Придніпров'ї досягло свого найвищого рівня. Із цього часу ми отримали найбільшу кількість досліджень про глиняний посуд та його найкращі зразки. Найбільш уживаним у господарстві був глиняний посуд у формі горщика. Впродовж часу форма українського горщика змінювалася, еволюціонуючи разом із гончарною технологією, пристосовуючись до теплотехнічних споруд, в яких готували страви. Його конфігурація дозволяє найбільш раціонально використовувати нагрівальну енергію вогню. Нижня частина глиняного горщика, вузька біля денця і розширена до опуки, придатна для підставлення рогача, щоб поставити-зняти посудину на жар (з жару).

Для виймання з печі горщиків у кожної господині існував набір рогачів – кожному горщикові відповідав "свій" рогач [9]. Відповідно до місцевих традицій, глиняний посуд має характерний зовнішній вигляд, оздоблення та назву. За О. В. Щербанем, систематизувати найменування глиняних горщиків у різних регіонах Придніпров'я можливо таким чином:

– в Опішному (Зіньківський район, Полтавщина): махітка, горща (місткістю 1 л), кашник (3 л), горщечок, борщівник, плоскун (10 л), стовбун (15 л), чавунець, підворотень (підворотник) (20 л), золінник (золільник) (30 л і більше);

– у Зінькові (Зіньківський район, Полтавщина): горщата, окладдя, підворотня, підворотень, підсніжча;

– у Хомутці (Миргородський район, Полтавщина): кашнення (до 1 л), кашник чи горня (горща) (1-2 л), горщатне (горщатний) (3 л), кілаш (кілаш, калаш) (4,5 л), плоский (плоскій) (8-10 л), порожня (до 20 л), сніз (до 30 л);

– у Біликах (Кобеляцький район, Полтавщина): горщочок, горщечок (0,5 л),

горща (1 л), окладдя (1,5-2 л), кашня (2-2,5 л), кашник (3-4 л), підворотень (10 л);

– в Олешні (Ріпкинський район, Чернігівщина): питун (менше 1 л), молошник (1-1,5 л), подобеднік (2-2,5 л), обеднік (3-4 л), стовбун (5-7 л), плоскуша (8-9 л), варейка (10-12 л), ставник (20 л і більше);

– у Вербі (Коропський район, Чернігівщина): махотка (0,5 л), горщатко (1-1,5 л), уклад (2-3 л), борщівник (4-5 л), золільник (10-12 л);

– в Рокиті (Старовижівський район, Волинь): малі горщики ("варишки"), на чинахи (невеликі горщики для смаженини), слої (горщики з двома вухами і покришкою);

– у Шатришах (Ямпільський район, Сумщина): махотка, горщевик, кашник, яловець, владовець, борщівник;

– в Луб'янці (Макарівський район, Київщина): дробина, уклад (2 л), польовик (3 л), денежний (4 л), середній (на одне відро), велич (на 3-4 відра);

– у Приборці (Іванківський район, Київщина): укладчик (1 л), укладич (2 л), ляцьковий (3 л), середній (одне відро);

– в Дибинцях (Богуславський район, Київщина): махітка, росла махітка, горща, підкілаш, кілаш або золінник, двохзолінник;

– у Цвітній (Олександрівський район, Кіровоградщина): одинари, подвінники, потринники, четвірки, п'ятірки, шестірни, десятирни, двадцятки, двадцятип'ятірки;

– в Каневі (Канівський район, Черкащина): шестерик (1/6 відра), четверик (1/4 відра), трояк (1/3 відра), підкілаш (0,5 відра), кілаш (одне відро), золільник (1,5-2 відра);

– у Валках (Валківський район, Харківщина): горщя (0,5 л), п'ятириковий, кашник (1 л), четверик (більший), малий окладач (1,5 л), окладач (2 л), плускунча, плоскунча (3 л), плускун (4-5 л), тройняк, підворотень, двойняк (близько 8 л), золінник, золільник (10-12 л, 3-4 відра);

– на Херсонщині: дробина, кашник, підкілаш або горщат, кілаш, плоский підворотень [15].

Розмір горщика корелювався стравами, які готувалися в ньому. Наприклад, середні за розмірами посудини (3-10 л, "борщівники", "кілаші") використовували для щоденного приготування перших страв. Дещо менші (1-3 л) - "кашники", "кулешінники" - для приготування каші. І найменші ("махітка", "горща", "горщечок", "кашненья"), до 1 л, - для приготування їжі малим дітям. У найбільших ("золільниках") (до 40 л), страви готувалися на "оказію". Тобто тоді, коли потрібно було нагодувати першою стравою ("борщем", "капусняком", "киселем") значну кількість людей (на весілля, поминання).

Окрім того, горщики використовували для зберігання запасів борошна, крупи, зерна і сушених фруктів; відправлення природних потреб, виконання лікувальних дій, а також в обрядово-ритуальній практиці. У них зберігали готові страви і напої, подавали їх до столу; нагрівали воду. А в найбільших кип'ятили білизну. Іноді купали малих дітей [10]. Одночасно господині мали в своєму розпорядженні до десятка різновеликих горщиків. Щодня, як правило, використовуючи два – на рідку й густу страву. Два, в яких готували їжу попереднього дня, випарювали.

Купуючи горщика, господиня уважно роздивлялася обрану посудину, щоб не було тріщин. Аби пересвідчитися, що горщик не "драний", гарно випалений, стукали по ньому нігтем чи зігнутих пальцем, іноді горщиком об горщик, прислухаючись: якщо горщик озивався глухо, це означало, що наявна тріщина, нехай і невидима; якщо звук був дзвінким, це свідчило про якісне випалення посудини – такий посуд не пропускатиме вологи. Побутувало повір'я, що глухо озивається горщик, а дзвінко – горщиця, в якій страви будуть вдаватися смачними. Звертали увагу і на зовнішній вигляд: перепалений посуд господині вважали міцнішим.

Незважаючи на доступність, відносно дешевизну глиняного посуду, господині намагалися різними способами продовжити термін його використання. Використовували доти, доки посудина могла служити, навіть

пошкоджена. Горщик із надщербленими вінцями, без вінець чи з тріщиною називали гирявим (гирун, горюнчик) [8].

Рис. 1. Вариста піч, у якій готували в глиняному посуді

Рис. 2. Мисник із посудом та рушником для його витирання

В українській хаті крім печі (рис. 1), що, власне, завжди була осередком родинного побуту, в якій і готували їжу у глиняному посуді, на побілених стінах хати кольоровою плямою виділявся мисник із гончарним посудом, оздобленим вишитими рушником чи рушником для витирання посуду (стирач) (рис. 2).

Рис. 3. Мисник-полиця

Обов'язковий елемент інтер'єру хат **мисник** – дерев'яна поличка або невеличка шафа для посуду, яку чіпляли біля дверей або над ними (рис. 3).

У Лабораторії історії та традицій українського хатобудування Українського національного центру екологічної архітектури і зеленого будівництва Придніпровської державної академії

будівництва та архітектури, яка діє на кафедрі українознавства, поряд з іншими раритетами, доступний для огляду глиняний посуд Придніпров'я, зібраний під час польових досліджень співробітниками і студентами: гладушки, довжанки, баранці, куманці,ринки, молочники, миски, горщики, глечики тощо (рис. 4).

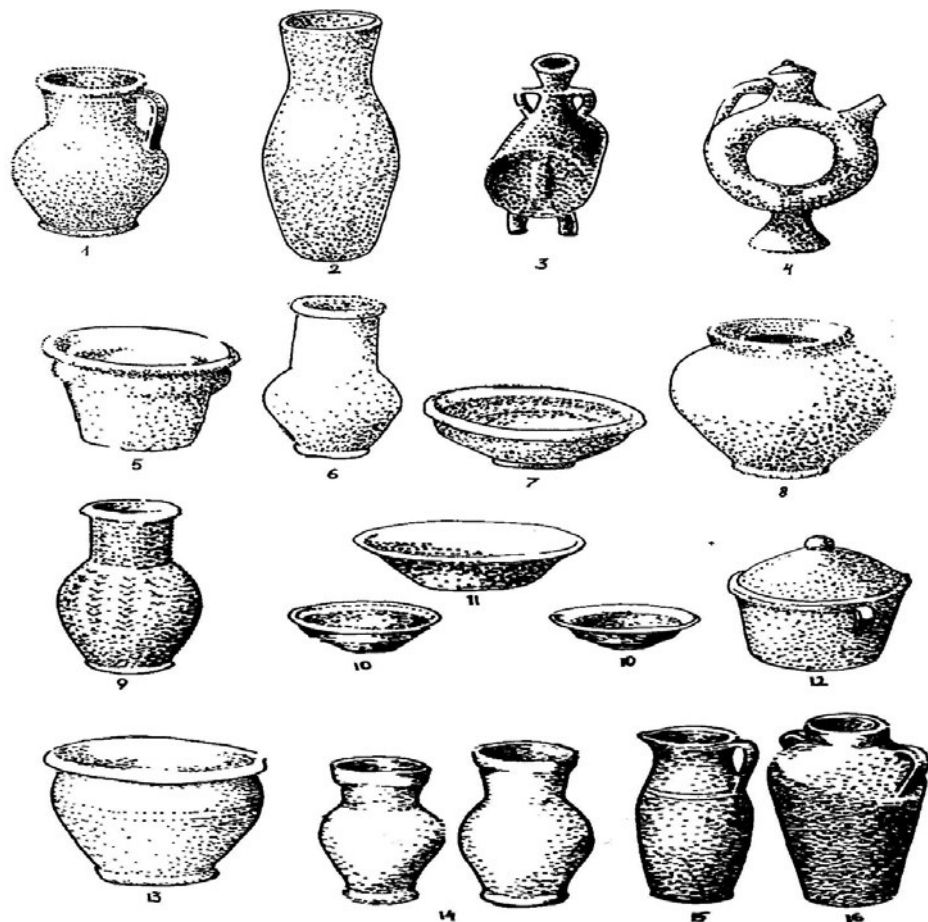

Рис. 4. Глиняний посуд, яким користувалися селяни Придніпровського регіону у побуті: 1 – гладущик; 2 – довжанка; 3 – баранець; 4 – куманець; 5 – ринка; 6 – молочник; 7 – миска; 8 – горщик; 9 – глечик; 10 – полумисок; 11 – миска; 12 – ринка; 13 – макітра; 14 – глечики; 15 – банька; 16 – слоїк

Висновки. Кожна селянська хата, як і сьогодні, так і сто літ тому, насичуючись побутовими виробами, що мають подвійні реальності, приховані значіння, прадавні смисли, являє собою своєрідний унікальний особистісний світ, який тісно переплітається із загальноносуспільною буденністю, сприймаючи її впливи та активно впливаючи на неї, утворює гармонійний світ навколишнього середовища, в якому і живе сучасна людина. Тому важливо нам знати, скажімо, не еволюцію українсь-

кої хати як образу, а її структуру, характер технології хатобудування, навіть ланцюг дій, що змінюються народною практикою у системі українського хатобудування, рівночасне дійство у вигляді орнаментно-декоративної і пластичної народної творчості різних складових, зокрема, й глиняного посуду як найстарішого з артефактів, котрі дійшли до нас і у сумі яких народжується традиційна українська оселя, зокрема, оселя українців Наддніпрянщини.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бабенко В. А. Этнографический очерк народного быта Екатеринославского края. Издание губернского земства к XIII археологическому съезду (с 75-ю фототипиями, рисунками и чертежами в тексте) / В. А. Бабенко. – Екатеринослав : Типография губернского земства, 1905. – 142 с.
2. Багалій Д. І. Заселення Південної України (Запорозького й Новоросійського края) і перші початки її культурного розвитку / Д. І. Багалій. – Харків : Союз, 1920. – 111 с.
3. Байбуурин А. К. Жилище в обрядах и представлениях восточных славян / Байбуурин А. К. – Ленинград : Наука, 1983. – 188 с.
4. Козловський А. О. Історико-культурний розвиток Південного Подніпров'я в IX–XIV ст. / А. О. Козловський ; Акад. наук України, Ін-т археології ; відп. ред. О. П. Моця. – Київ : Наук. думка, 1992. – 184 с.
5. Культура і побут населення України / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко, Т. В. Косміна, О. В. Курочкін, С. В. Мишанич, Т. О. Ніколаєва, А. П. Пономарьов, В. Т. Скуратівський, М. Л. Струнка, Л. О. Ткаченко, Г. С. Шербій ; гол. ред. С. В. Головка. – 2-е вид., доп. та перероб. – Київ : Либідь, 1993. – 287 с.
6. Міжнародна науково-практична конференція "Традиційна народна культура: збереження самобутності в умовах глобалізації". 18-20 верес. 2004 г. : зб. матеріалів / Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. центр нар. творчості. – Харків : Регіон-інформ, 2004. – 202 с.
7. Пачкова С. П. Могильник зарубинецької культури Вишеньки біля Києва / С. П. Пачкова. – Київ, 2008. – 166 с.
8. Пошивайло О. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України (Гетьманщина) / О. Пошивайло ; Акад. наук України, Ін-т мистецтвознавства, фольклору і етнографії ім. М.Т. Рильського. – Опішне: Українське народознавство, 1993. – 237 с.
9. Пошивайло О. Етнографія українського гончарства : Лівобережна Україна / О. Пошивайло. – Київ : Молодь, 1993. – 408 с.
10. Щербань А. Форми та призначення українського глиняного посуду другої половини XIX — першої третини XX століття / А. Щербань, О. Щербань // Народознавчі зошити. – 2015. – № 2(122). – 435–444 с.
11. Щербань О. Глиняний горщик у культурі харчування українців (кінець XIX – перша половина XX століття) / О. Щербань // Світ мрій. Мистецьке об'єднання. – 2015. – 9 березня. – Режим доступу: <http://musart.org.ua/glynyanyj-gorschyk.htm>.

REFERENCES

1. Babenko V.A. *Etnograficheskij ocherk narodnogo byta Ekaterinoslavskogo kraja. Izdanie gubernskogo zemstva k XIII arkheologicheskomu s'ezdu (s 75-yu fototipiyami, risunkami i chertezhami v tekste)* [Ethnographic essay of the Ekaterinoslav province folk life. The country council publication to the XIII archaeological Congress (with 75 phototypes, paintings and drawings in the text)]. Ekaterinoslav: Tipografiya gubernskogo zemstva, 1905, 142 p. (in Russian).
2. Bagalii D.I. *Zaselelnia Pivdennoi Ukrainy (Zaporozkoho i Novorosiiskoho kraia) i pershi pochatky ii kulturnoho rozvytku* [Settling of the Southern Ukraine (Zaporozhye and Novorossiysk territory) and the first beginnings of cultural development]. Kharkiv: Soiuz, 1920, 111 p. (in Ukrainian).
3. Bajburin A.K. *Zhilishche v obryadakh i predstavleniakh vostochnykh slavyan* [Housing in the rites and beliefs of Eastern Slavs]. Leningrad: Nauka, 1983, 188 p. (in Russian).
4. Kozlovskiy A.O. *Istoryko-kulturnyi rozvytok Pivdennoho Podniprov'ia v IX–XIV st.* [Historical and cultural development in Southern Prydniprov'ia IX–XIV centuries]. Akad. nauk Ukrainy, In-t arheologii [Scientific Academy of Ukraine, Institute of Archeology]. Kyiv: Nauk. dumka, 1992, 184 p. (in Ukrainian).
5. Nauko V.I., Artiukh L.F., Horlenko V.F., Kosmina T.V., Kurochkin O.V., Myshanych S.V., Nikolaeva T.O., Ponomarov A.P., Skurativsky V.T., Strunka M.L., Tkachenko L.O. and Shcherbii S.G. *Kultura i pobut naselelnia Ukrainy* [Culture and life of Ukrainian people]. Kyiv: Lybid, 1993, 287 p. (in Ukrainian).
6. Kharkiv. derzh. akad. kultury and Kharkiv. obl. tsentr nar. Tvorchosti. *Mizhnarodna naukovopraktychna konferencija "Tradyciina narodna kultura: zberezhennia samobutnosti v umovakh globalizatsii"*, 18-20 veres. 2004 g.: zb. materialiv [International scientific-practical conference "Traditional folk culture, identity preservation in the context of globalization", September 18-20, 2004: Materials Collection]. Kharkiv: Region-inform, 2004, 202 p. (in Ukrainian).
7. Pachkova S.P. *Mogylnyk zarubynetskoj kultury Vyshen'ky bilia Kyeva* [Zarubintsy culture burial of Cherries near Kyiv]. Kyiv, 2008, 166 p. (in Ukrainian).
8. Poshyvailo O. *Iliustrovanyi slovnyk narodnoi goncharskoj terminologii Livoberezhnoi Ukrainy (Getmanshhyna)* [Illustrated dictionary of folk potter terminology of the left-bank Ukraine (Hetmanshhyna)]. Akad. nauk Ukrainy, In-t mystetstvoznnavstva, folkloru i etnografii im. M.T. Rylskoho [Scientific Academy of Ukraine, Institute of Art Studies, Folklore and Ethnography named after Ryl'skyi M.T.]. Opishne: Ukrain'ske narodoznavstvo, 1993, 237 p. (in Ukrainian).
9. Poshyvailo O. *Etnografiia ukrainskoho honcharstva: Livoberezhna Ukraina* [Ukrainian pottery ethnography: left-bank Ukraine]. Kyiv: Molod, 1993, 408 p. (in Ukrainian).
10. Shcherban A. and Shcherban O. *Formy ta pryznachennia ukrainskoho glynianoho posudu druhoi polovyny XIX — pershoi tretyny XX stolittia* [Forms and appointment of Ukrainian pottery second half of the XIX - the first third of the XX century]. Narodoznavchi zoshyty [Etnology notebooks]. 2015, no. 2(122), 435–444 pp. (in Ukrainian).
11. Shcherban' O. *Glynianyi horshyk u kulturi kharchuvannia ukrainsiv (kinets XIX — persha polovyna XX stolittia)* [Clay pot in the Ukrainian food culture (late of the XIX - early of the XX century)]. *Svit mrii. Mystetske obednannia* [Dreamland. Art association]. 2015, 9 Mach. Available at: <http://musart.org.ua/glynyanyj-gorschyk.htm>. (in Ukrainian).

Рецензент: д-р іст. н., проф Кривчик Г. Г.

Надійшла до редколегії: 16.05.2016 р. Прийнята до друку: 12.06.2016 р.